

Inhoud lessen cursus 'Vrouwelijke kunstenaars'

EERSTE LES: We beginnen bij de late Middeleeuwen, waar in verkapte vorm eigenlijk al de eerste vrouwelijke zelfportretten ontstonden in de geïllustreerde manuscripten. Tijdens de renaissance veranderde de status van kunstenaar van ambachtsman naar vrij kunstenaar met een meer glamourachtige uitstraling en dito waardering. Kunstopleidingen waren in deze tijd vrijwel niet toegankelijk voor vrouwen en mocht een vrouw ambities hebben in deze richting, kreeg zij meestal les van haar vader of een ander familielid die ook kunstenaar was.

Lavinia Fontana (1552-1614) is daar een goed voorbeeld van, zij kreeg les van haar vader, de schilder Prospero Fontana, die tot de Bolognese school behoorde. Ze heeft een opmerkelijk leven geleid en schopte het zo ver, dat zij vanwege haar schildertalent door paus Clemens VIII naar Rome is gehaald om daar te werken.

Een andere bekende adellijke schilderes uit deze periode is Sofonisba Anguissola (1532-1625). Haar werk werd geprezen door de schilder/architect Vasari, die in zijn beroemde en toonaangevende "Levens van de meest beroemde schilders, beeldhouwers en architecten", één hoofdstuk besteedde aan vier vrouwelijke kunstenaars. Zij is met name bekend geworden vanwege haar uitzonderlijke portretten, en heeft lange tijd aan het Spaanse hof gewerkt waar zij les gaf aan Elisabeth van Valois, de derde echtgenote van Filips II.

In het rijtje bekende vrouwelijke kunstenaars uit de renaissance/barok periode mag natuurlijk zeker niet Artemisia Gentileschi (1593-1654) ontbreken. Zij spreekt wel het meest tot een ieders verbeelding, niet alleen vanwege haar excellente historische, mythologische schilderijen en portretten, maar meer nog vanwege haar turbulente leven en haar strijd om in een dominante mannelijke kunstwereld te zegevieren. Aanvankelijk kreeg zij les van haar trotse vader, de kunstenaar Orazio Gentileschi, en al op zeventienjarige leeftijd stak zij mannelijke schilders dermate naar de kroon dat zij jaloers op haar talent waren. Dit belemmerde haar echter niet om één

van de belangrijkste kunstenaars van haar tijd te worden en opdrachten ontving van Europese hoven. Ik zal haar werk en leven uitvoerig behandelen tijdens deze les.

In de zeventiende eeuw zien we meer vrouwen aan het werk als professionele kunstenaars. Interessant om als voorbeeld hiervan het werk van ons eigen Judith Leyster (1609-1660) onder de loep te nemen. Zij was één van de eerste vrouwen die tot het Haarlemse Sint Lucas gilde was toegelaten en had het tot meesterschilder(es) geschopt.

TWEEDE LES: De achttiende eeuw kenmerkt zich als bloeiperiode voor de vrouwelijke kunstenaars, de eeuw van de verlichting brengt veel goeds voort. We bespreken tijdens deze les onder andere het werk van de gevierde Italiaanse pastelportrettiste Rosalba Carriera (1675-1757).

De tweede helft van deze eeuw was een inventieve periode en een vrouw moest in de kunstwereld haar charmes optimaal weten te benutten en niet als concurrent van de mannelijke kunstenaar gezien worden. De vele beminlijke zelfportretten van Élisabeth Vigée le-Brun (1755-1842) getuigen hiervan. Ze is met name bekend geworden vanwege haar portretten van koningin Marie Antoinette en kreeg het mede dankzij haar ook voor elkaar te worden toegelaten tot de prestigieuze Académie Royale de Peinture et Sculpture. Uiteraard was dit bijzonder in deze tijd, want de kunst academies bleven slecht tot nauwelijks toegankelijk voor vrouwen, en hier kwam pas in de tweede helft van de negentiende eeuw verandering in.

We sluiten de les af met het werk van de Zwitserse, neo-classicistische schilderes Angelica Kauffmann (1741-1807) die uitgroeide tot één van de meest bekende portrettisten van haar tijd, naast haar invloedrijke vriend Sir Joshua Reynolds.

DERDE LES: De negentiende eeuw betekende een omwenteling voor de vrouwelijke kunstenaars. In de tweede helft van deze eeuw openden de academies geleidelijk aan hun deuren voor vrouwen en het was nu mogelijk om teken en schilderlessen te volgen naar mannelijk naaktmodel. Het bleef echter een strijd om erkenning, sommige kunstscholen weigerden getrouwde vrouwen aan te nemen, en het onderwijsprogramma was voor vrouwelijke leden minder veeleisend dan voor mannen. Nog steeds waren er veel vrouwen wiens werk tussen dat van een amateur en een professional bleef steken, alsof ze de beslissing om zich echt volledig te wijden aan het beroep als kunstenaar niet konden nemen. Een voorbeeld daarvan is het werk van de Engelse Mary Ellen Best (1809-1891).

In het geval van de Franse impressioniste Berthe Morrisot (1841-1895) verliep haar carrière heel anders, en zij werd gerekend tot één van de bekende namen binnen het impressionisme, tussen de mannen. Haar huwelijk met de broer van Edouard Manet, Eugène had hier wellicht aan bijgedragen.

Aan de hand van de dagboeken van de Russische schilderes Marie Bashkirtseff (1858-1884) krijgt men een goed beeld hoe het leven aan het einde van de negentiende eeuw eruitzag. Ze beschreef de concurrentie tussen vrouwen op de academies onderling. Erg boeiend...

We sluiten deze les af met het leven en werk van de Duitse Paula Modersohn Becker (1876-1907), haar expressionistische werk toont ons de veranderingen en nieuwe mogelijkheden voor vrouwen in deze tijd, maar zoals bij velen kwam de erkenning pas na haar dood.

VIERDE LES: Zoals gezegd vonden er rond 1900 veel sociologische en technologische ontwikkelingen plaats die voor vrouwen nieuwe perspectieven boden. Dit zien we onder andere terug in de fotografie, een relatief jonge kunstdiscipline, en we zullen tijdens deze les zien dat het werk van een aantal fotografes in deze tijd niet onder deed voor dat van hun mannelijke collega's.

De deuren leken nu open te staan voor vrouwen, maar was dit ook echt zo? In de eerste helft van de twintigste eeuw heerste er een moordende concurrentiestrijd onder de vrouwelijke kunstenaars en bovendien zagen zij zich vaak genoodzaakt om onder een mannennaam te exposeren om überhaupt serieus beoordeeld te worden.

Lee Krasner (1908-1984), heette eigenlijk Lena en was de vrouw van de abstract expressionist Jackson Pollock, haar werk kwam pas na zijn dood in 1956 in de belangstelling. Opvallend dat haar

werk tijdens hun huwelijk anders beoordeeld werd dan daarna en dat zij uit zijn schaduw is gekomen.

In de jaren zestig en zeventig zorgde de tweede feministische golf voor verandering in de kunstwereld. Vrouwen waren op zoek naar een nieuwe identiteit en rolbepaling binnen de maatschappij. Logisch dat feministische kunstenaars, zoals bijvoorbeeld Mary Beth Edelson (1933) en Hannah Wilke (1940-1993) hun thematiek lieten bepalen door de kracht en macht van het vrouwelijk lichaam.

We sluiten de cursus af met het zeer individuele werk van de Engelse Tracey Emin (1963) die uitzonderlijk provocerend werk maakt(e) en in de jaren negentig tot de Young British Artists behoorde.

Aan het einde van deze cursus heeft u een mooi overzicht gekregen van de ontwikkeling die vrouwelijke kunstenaars hebben doorgemaakt en die ons uiteindelijk op de plaats laat uitkomen waar vrouwen nu staan in de kunstwereld, maar ook in de maatschappij.